

Frustration im frühen Kindesalter

Af Paul B. Johansen,
Bagsværd
Børneforsorgsseminarium

Det er i dag en videnskabelig kendsgerning, at den tidlige barndoms oplevelser på grundlæggende måde præger personligheden og dermed den senere indstilling til livet.

Den opfattelse, at det lille barn i høj grad er upåvirket af psykiske påvirkninger fra omverdenen, er endnu ret udbredt, men nyere undersøgelser har vist, at denne anskuelse er forkert. Spædbarnet har stærke behov og reagerer overordentlig sensitivt på de følelser, hvormed moderen kommer det i møde, på den fysiske pleje, på intensiteten af kontakten og sidst men ikke mindst på moderens kærlighedsbeviser og ømhed.

Kontakt- og kærlighedsbehovet er af største vigtighed, og meget afhænger af, om det bliver fuldstændigt tilfredsstillet. Neurose- og psykosebehandlingen viser, at frustration og mangel på moderkærlighed i den tidlige barndom er blandt de faktorer, der stærkest forstyrrer en sund psykisk udvikling.

For bedre at påvise denne sammenhæng har »Institut für Psychohygiene im Kindesalter« i Zürich med støtte fra »Det schweiziske nationalfond til fremme af videnskabelig forskning« i årene 1958-61 i Kanton Zürich gennemført en udviklingsundersøgelse i 12 spædbørnehjem og børnehjem for mindre børn.

Mere end 400 børn, der var vokset op i disse børnehjem, og som var i alderen fra 3 måneder til 6 år, blev omhyggeligt testet. Yderligere blev anamnesticke oplysninger indhentet specielt med hensyn til sygdomshypothese, ligesom en vigtig del af undersøgelsen bestod i indgående iagttagelser over de enkelte børns adfærd, i hvilken forbindelse filmoptagelser blev benyttet som et værdifuldt hjælpemiddel.

Også i Schweiz har det vist sig, at børnehjemsbørn til trods for en høj levestandard og gode hygiejniske forhold gennemløber samme forsinkede udvikling som anført i publikationer af blandt andet Spitz, Aubry, Bowlby og Dühresen. En sammenligning med børn, der vokser op i deres egne familier, har vist, at børnehjemsbørn gennemsnitligt er betydeligt udviklingsretarderede, hvilket specielt gælder den sproglige udvikling.

De sociale og familiemæssige faktorer samt køn og nationalitet, der er undersøgt nøje, synes ikke at spille nogen rolle, hvilket menes bekræftet af de foretagne udviklingsprøver.

Derimod har miljøfaktorerne på børnehjemmene en udtalt virkning. Udslagsgivende er især frustrationer i spædbørns- og småbørnsalderen.

Spædbørnehjemmene er ganske vist hygiejnisk hensigtsmæssigt indrettet, og den medicinske og plejemæssige behandling, samt personalets ansvarsbevidsthed lader intet tilbage at ønske. Men børnene mangler den følelsesmæssige kontakt. Desuden flyttes de flere gange i løbet af børnehjemsopholdet fra en afdeling til en anden, hvilket hos mange fremkalder desorientering eller endog adskillelseschok.

De fleste børnehjemsforstanderinder besøgte kurser på instituttet og blev grundigt orienteret om resultaterne af undersøgelsen, hvilket medførte en række ændringer til det bedre.

Alligevel er det inden for den givne institution – med store børnegrupper og den deraf følgende rationaliserede arbejdsgang, skiftende personale og flytninger fra afdeling til afdeling – yderst vanskeligt i tilstrækkelig grad at dække de følelsesmæssige behov, i særlig grad kontaktbehovet.

Den foreliggende film er ingen handlingsfilm og heller ikke en dokumentarfilm om et børnehjems hverdag. *Den er en montage af optagelser fra de 5 først undersøgte børnehjem og har – med det formål for øje at vise symptomer på frustrationer – specielt udvalgt situationer af denne art.*

I første del vises i korte glimt de institutioner, hvorfra optagelserne stammer. Derefter ser vi legende børnegrupper, hvor enkelte børns udtryk og væremåde er påfaldende: Enkelte viser et depressivt ansigtsudtryk, andre gør stereotype bevægelser, atter andre isolerer sig fra gruppen eller frembyder en ængstelig adfærd.

Visse børn viser protestytringer, de vælter sig på gulvet, hamrer med hovedet, skriger, ruller o. s. v. Det er børn, som endnu ikke har opgivet helt.

Anden del viser børnenes forskelligartede søgen efter opmærksomhed og kærlighed. De mindst skadede børn forsøger atter og atter at skabe kontakt, hvilket især lykkes for plejerskerne yndlingsbørn, der erhverver sig de nødvendige kommunikationsmidler, hvorfor de atter har bedre held med sig o. s. v. De udvikler sig tilsvarende bedre. (Se specielt testsituationen med Urseli og Vreneli).

En dreng, Ueli, 7 mdr. gammel har efter mange uheldige erfaringer opgivet at finde menneskelig kontakt og har – symptomatisk for disse børn – i stedet rettet hele opmærksomheden på genstande (i filmen armbånd og plejerskens påklædning). Det er typisk, at han først efter længere tids kontaktilbud nærmer sig normale reaktioner. Hans flagrebevægelser synes at være en trial-and-error-søgen efter erstatningsobjekter.

Bliver kontaktforsøgene vedvarende resultatløse, forekommer i nævnte rækkefølge: resignation, depression og apati, der næsten umuliggør etablering af kontakt. Dette er allerede meget tidligt tilfældet hos enkelte børn (i filmen den 5 mdr. gamle Lucia).

Et overgangsstadium til denne alvorlige tilstand finder vi i en række ambivalente holdninger, f. eks. lukning eller tic-præget tilknibning af øjnene, en hoveddrejning opefter (Lucia) eller til siden (barnet med åbning og lukning af fingrene), en dækken for ansigtet (f. eks. Vreneli i testsituationen). Denne holdning uddybes yderligere i en angst for menneskelig kontakt (Lucia). Afvisningen af kontaktilbuddet må opleves som en beskyttelse mod gentagelsen af smerteligt oplevet afvisning.

Disse børn prøver da at trøste sig autoerotisk, blandt andet gennem stereotype bevægelser (bemærk især barnet, der banker en fod mod det andet knæ, og som vipper ben i pendul-bevægelser samtidig med en rytmisk bevægelse af hals-hoved).

Så længe en kontaktmulighed endnu består, afbrydes de stereotype bevægelser af glædesytringer ved kontaktilbud. I mere fremskredent stadium forekommer ved tiltale en yderst kortvarig pause med omgående tilbagevenden til stereotypierne og ligegyldighed over for fortsatte kontaktilbud.

Ved udtalt autisme kan barnet næppe bringes ud af sin stereotype beskæftigelse, og der må regnes med vedvarende skade, hvis ikke specialbehandling sættes ind.

I tredje del viser filmen, hvorledes børn allerede kan frustreres i de første 3 levemåneder, idet man lader dem skrigende indtil udmattelse før måltiderne og ikke tager dem på skødet.

Mange børn er i denne situation ude af stand til at tømme deres flaske, hvorefter man individuelt må tage sig af dem, hvilket vises på yderst forskellig måde!

Af disse børn vil mange senere vise »spyen«, opkastning eller spisevægning, som på filmen ses blandt lidt ældre børn, indtil de resignerer, hvilket betyder, at de i virkeligheden er hørt op med at gøre deres behov gældende.

Der vises endvidere ventetidsspisestituationer hos lidt større børn, »samlebåndsbadning« af de små (bemærk at det er to forskellige plejersker) og den lange »pottesidning«.

I visse spædbørnehjem kan end ikke et minimum af kontakt bevares. Spædbørnene tages sjældent på armen og har næppe lejlighed til at se et menneskeansigt på nært hold. Den vigtige øjen- og verbalkontakt frustreres, og det samme gælder i ikke mindre grad den særdeles betydningsfulde legemskontakt.

I afslutningsdelen vises påny ganske kort alle de i filmen forekommende børn, hvorefter filmen slutter med en appel til tilskuerne og offentligheden om at gøre, alt hvad der står i deres magt for at give disse børn en bedre skæbne og bedre udviklingsbetingelser.

Dr. Marie Meierhofer og professor Wilhelm Keller, der står for såvel undersøgelsen som filmen, påpeger meget stærkt, at de store grupper af jævnaldrende børn, der har samme behov til samme tid, i sig selv giver lange ventetider og dermed frustrationer for det enkelte barn, hvorfor de understreger, at ændring til familiestuer med børn i forskellige aldre er en bedre løsning.

Det skal endelig påpeges, at filmen i Danmark uvægerligt fremkalder reaktionen: »Sådan er det heldigvis ikke hos os«, hvortil dr. Meierhofer tørt bemærker, at tilsvarende fænomener ses i alle institutioner verden over, men at de også i mangfoldige tilfælde forekommer i private hjem.

Når filmen er ønsket til Danmark, er det for at vise nuværende og kommende medarbejdere i småbørnsinstitutioner de symptomer, de i ganske særlig grad skal have opmærksomheden henledt på for at sikre børnene bedre udviklingsbetingelser.

Filmene er derfor også klausuleret til forevisning for fagfolk, og er, da den ikke giver et billede af det daglige arbejde, uegnet til omtale i dagspressen.

Særligt interesserede henvises til:

Marie Meierhofer og W. Keller. Frustration im frühen Kindesalter. Hans Huber, Bern, 1966, 259 s. ca. kr. 64,50.

(Findes også i Statens pædagogiske studiesamling, 37, 2).

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen. – Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.